

vystěhovalectví. Souviselo to s tím, že se mezi krajany rozšířil názor, podle něhož primárně ekonomická emigrace ve skutečnosti představovala hledání svobody.

Při četbě knihy a každodenním průvodu tisíců migrantů na televizních obrazovkách se člověk neubrání otázce, zda migrovat je prospěšné. Jak se měří úspěch? Skutečně se strádání rodičů vykoupí blahobytem dětí, ať dnes, nebo v 19. století? Protesty mládeže druhé přistěhovalecké generace na francouzských předměstích v roce 2005, plynoucí ze vzdoru a beznaděje, v nás vyvolávají pochyby o možnosti splynout nebo se integrovat. Byla ztráta rodinného zázemí a společenské infrastruktury ekvivalentně vynahrazena existencí a živořením na těžce získané vlastní půdě v Americe? Co bylo vlastně zárukou tzv. amerického úspěchu? Okamžitá integrace byla a je možná jen pro ty, kdo znají jazyk a místní poměry. Výzkum ukázal, že znalost jazyka a kultury motivuje migranty víc než jiné faktory, mohou-li si vybrat cíl své migrace. Slabou stránkou

české migrace byla neznalost jazyka a kultury a liknavé přizpůsobování se, a proto místní Američané znevažovali přítomnost našinců a podezírali je ze zpátečnictví a zpronevěry americkému poslání. Jak se mohli například katolíci v Texasu, kteří ani neuměli anglicky, zapojit do demokratického amerického smýšlení?

Marek Vlha jednotlivé kapitoly vhodně podbarvil obrazovým materiálem. Ve své práci spojil tradiční historiografický přístup ke zpracování migrace s důkladnou analýzou primárních zdrojů a obohatil poznání našich dějin autoritativním dílem, z kterého budou studenti této problematiky dlouho čerpat. Zjednodušil cestu následujícím badatelům – přivádí je k náležitým pramenům, z nichž na všechny podstatné navázal. Zároveň napsal čtivou knihu, která mezi čtenáři jistě probudí zájem o tuto opomíjenou kapitolu českých dějin.

Eva Eckert (Anglo American University, Praha)

Jan Pohunek, Stíny mezi stromy. Extravilán v současných pověstech. Národní muzeum, Praha 2015, 180 s.–

Jedním z badatelů, kteří se zaměřili na výzkum moderních pověstí, je folklorista Jan Pohunek (*1981). Odborná veřejnost jej zatím mohla poznat především jako specialistu na kulturu a folklor trampů. Jeho nejnovější a doposud nejvýraznější tvůrčí počín představuje kniha *Stíny mezi stromy*, jejíž podtitul *Extravilán v současných pověstech* prozrazuje, že se Pohunek na základě svého blízkého vztahu k přírodě a krajině vydává do míst jemu důvěrně známých, mimo trvale osídlený prostor, do hlubokých lesů, trampských osad, bývalých vojenských újezdů,

opuštěných usedlostí, hradních zřícenin, zaniklých lomů, temných jeskyní a štol. Jeho autorské putování je o to zajímavější, že se vydává v českém prostředí dosud nevyšlapanou cestou, čímž významně rozšiřuje záběr dosavadního výzkumu moderních pověstí.

Autor čerpá z širokého a pestrého okruhu pramenů, jemuž dominují internetové zdroje, zejména diskusní fóra a webové stránky věnované ezoterice či záhadologii. Přírozeně neopomíná ani osobní komunikaci s respondenty, jejichž počet je však překvapivě nízký.

V situaci, kdy se oblastí výzkumu stává území celé České republiky, je 29 informátorů skutečně málo a nepomůže ani fakt, že s řadou těchto respondentů udržoval autor i několik let trvající komunikaci, jež přinesla větší množství narativů k vícero lokalitám. Kniha tak působí dojmem, že autor rezignoval na rozsáhlejší a přirozeně náročnější terénní sběr a psal svou knihu primárně „od počítače“. Například záhadný les Bor u Českých Budějovic je popisován výhradně na základě internetových pramenů. Pestrou mozaiku informačních zdrojů doplňuje bibliografie, ať se již jedná o literaturu odbornou, beletrii, turistické průvodce nebo bulvární či záhadologické časopisy. Nechybějí ani odkazy na mysteriózně laděné televizní reportáže. Autor nashromáždil celkem 157 vyprávění, která řadí mezi současné pověsti, fámy nebo memoráty s numinózními rysy. Zhruba dvě třetiny narativů pocházejí z internetových či publicistických zdrojů, jedna třetina z osobní komunikace s respondenty.

Z bohaté skladby narativů autor vyčlenil 6 základních motivických okruhů, jejichž erudovanou analýzu doplnil zdařilými exkurzy věnovanými historii a folklorní tradici vždy jedné výrazné lokality, která může pro daný motivický okruh sloužit jako modelový případ. Tato část knihy náleží k nejpřínosnějším, neboť v ní autor předkládá návod, jak se v sebraném materiálu orientovat, uvádí velké množství zajímavých postřehů a nových informací a současně definuje kategorie dalšího výzkumu. Po krátkém pojednání o lidských protagonistech s vlastním úhlem pohledu následuje analýza 4 skupin výrazných typů prostředí, v nichž se děj studovaných narativů nejčastěji odehrává. V případě vodních ploch autor překvapivě opomíjí prameny a studánky, které označuje pouze za motivický odlišný typ objektu, jemuž je věnována

pozornost alespoň v tradičním folkloru (s. 62). Přitom prameny ležící mimo trvale osídlené území zaujímají výrazné místo i v současné moderní společnosti. Značného množství těchto objektů, údajně obdařených pozitivní energií či silným geniem loci, věnují zvýšenou pozornost i četné internetové stránky. Nezřídka se jedná o lokality spojené se starší náboženskou a folklorní tradicí, kde se doslova nabízí otázka kontinuity do současného folkloru.

U kapitoly, v níž je v obecných rysech srovnáván tradiční a současný folklor, zamrzí její stručný rozsah i fakt, že autor celkově nevěnoval pozornost detailnější komparaci jednotlivých motivů či látek. V doprovodném exkurzu věnovaném vrchu Plešivci autor úspěšně zúročil své archeologické vzdělání, což se projevuje nejen hojně citovanou archeologickou literaturou, ale především syntézou poznatků obou vědních oborů.

Další, de facto samostatnou částí knihy, je kapitola o proměnách vnímání přírody a pověstí s nástupem romantismu a rozvojem turistiky, doplněná exkurzem o trampské a tábornické pověsti. Celá publikace je složená z velmi různorodých částí, z nichž každá by si zasloužila vlastní publikaci. Namísto rozsáhlejšího pojednání ale autor vše vtěsnil do stručných kapitol o celkovém rozsahu 80 stran textu. Po stručném závěrečném shrnutí základních poznatků již následuje katalog motivů a katalog sebraných narativů, které tvoří druhou polovinu publikace. Pro katalog motivů vytvořil autor svůj vlastní originální systém, vystavěný na základě jím definovaných motivických okruhů. Naprostá absence odkazů na mezinárodní katalogy vyvolává otázku, nakolik měl autor ambice vytvořit základ pro budoucí, rozšiřovaný a prohlubovaný motivický katalog, a nakolik se jednalo pouze o snahu přehledně a jednoduše utřídit motivy v rámci této publikace.

Autor jednoznačně prokázal hluboký vhled do problematiky, velmi dobré analytické schopnosti a současně potřebný nadhled umožňující vytvářet srozumitelné a výstižné závěry. Jeho texty si drží konstantně vysokou úroveň jak po obsahové, tak po jazykové stránce. Kniha přesto obsahuje problematické momenty a katalog podání dokonce budí místy značné rozpaky. Vedle již zmiňovaného upřednostňování internetových zdrojů na úkor terénního sběru, což podle mého soudu skrývá řadu zrádných a zkreslujících úskalí, je to především nedostatečná kritika pramenů, při níž autor uplatňuje velmi široce a až příliš volně nastavená pravidla. Mezižánrové pulzování je u vyvíjejících se látek sice nevyhnutelné (viz s. 16), přesto by evidované narativy měly splňovat určitá kritéria dokazující, že se již opravdu jedná o doklad moderního folkloru. Zvláště markantní je tento problém u látek zařazených do motivického okruhu *Zvláštní pocity a další smyslové a mimosmyslové fenomény*, kdy autor dokumentuje nepříjemné pocity respondentů při návštěvě některých lokalit. Pokud by se na daném místě opakovaně cítilo špatně více osob, ať již působením genia loci nebo pod vlivem předchozích zážitků jiných návštěvníků, pak tento jev nepochybně stojí za pozornost. Ovšem v situacích, kdy se na lokalitě cítil špatně nebo měl zlé sny jeden jediný respondent (např. s. 118, 148), nebo tu jedna skupinka lidí náhodou zažívala hysterii, aniž by tyto stavy a pocity byly spojeny například s nějakou vizí, zjevením entity či starším příběhem (s. 119), pak tyto osobní názory do katalogu folklorních podání určitě nepatří. Totéž platí o zcela zjevných fabulacích osobních zážitků (např. vyprávění o setkání s Viktorou v Ratibořickém údolí, s. 150). Nejproblematictější jsou potom místa, kdy se autor vydává do záhadologického, a zejména pak ezoterického prostředí. Současná

knižní produkce pseudoezoterních nauk vytváří v kombinaci s fantazií moderních čarodějek, léčitelů, psychotroniků, druidů, šamanů a stále četnějších obchodníků s duchovnem nepřebornou studnici motivů a fabulací (viz na internetu zcela smyšlená fantaskní vyprávění *Hrůzu nahánějící strašidelné jeskyně* od exorcisty a léčitele Milana Doležala). Jsou-li mezi zkoumané skupiny zařazeni ezoterikové a lidé inklinující k myšlenkovým proudům new age, pak je třeba více než kdy jindy pečlivě zvažovat, které z těchto představ lze již skutečně pokládat za součást moderního folkloru. Kolektivní tradování s případným přesahem mimo skupinu ezoteriků by mohlo být jedním z určujících faktorů. V takovém případě ale problematické látky sebrané u jednoho či dvou zjevně ezoterně založených respondentů nemají v katalogu moderních pověstí své místo. Extrémním, až úsměv vzbuzujícím příkladem je krátká, ezoterně laděná zmínka o Pelíškovi, který si v Prachovských skalách stále hlídá svou zahrádku, *je to současné, spojené s pocitem aktuálního strachu...* (s. 148). Pohádky či umělé autorské pověsti o dobrém skřítkovi Pelíškovi, ochranném duchu Prachovských skal, které v roce 1939 napsal Augustin Seifert pod pseudonymem Ludmila Jičínská, zná na Jičínsku každý, navíc v posledních letech vstupují do obecného povědomí prostřednictvím internetu. Pro dospělé představují v ojedinělém případě tradiční, historizované pověsti, kterým přirozeně nikdo nevěří, v naprosté většině případů jsou potom vnímány jako smyšlené pohádky pro děti.

Jan Pohunek napsal v mnoha ohledech zdařilou, přínosnou a inspirativní práci, která představuje jeden z mezníků na poli českého výzkumu moderní narativy; mezník, který však mohl být mohutnější, z tvrdšího kamene a stabilněji usazen.

Pavel Kracík (Jičínská beseda z. s.)